

невдоволення мас, зумовлене сервітутними спорами та малоземеллям, у площину організованої політичної боротьби. Так успішна синхронізація соціальних потреб галицького селянства з національними завданнями не лише сприяла модернізації українського руху, а й довела, що розв'язання соціально-економічних проблем є невід'ємною складовою розбудови стабільності в загальноєвропейському політичному просторі.

Джерела та література

1. Бачинський Ю. *Ukraina irredenta*. Третє виданє з передмовою В. Дорошенка і додатком: Листуванє Ю. Бачинського з М. Драгомановом з приводу «України irredent-и». Берлін: Видавництво української молоді, 1924. 237 с.
2. Грицак Я. «Молоді» радикали в суспільно-політичному житті Галичини. *Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Праці Історико-філософської секції. Львів, 1990. Т. 222. С. 71–110.
3. Данилович С. Пояснення програми русько-української радикальної партії. *Громадський голос*. 1897. № 20. С. 158–161.
4. Макаруч С. Відносини між Русько-українською радикальною партією і Соціал-демократичною партією Галичини і Сілезії у 90-х рр. XIX ст. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2001. Вип. 9: Ювілейний збірник на пошану Ф. Стебля. С. 437–447.
5. Радикали і соціалні демократи. Допись із Кракова. *Громадський голос*. 1899. № 2. С. 11–14.
6. Франко І. Що таке громада і чим би вона повинна бути? *Народ*. 1890. № 5. С. 61–63.
7. Шкраб'юк П. Ми, українські радикали... (Михайло Павлик і Радикальна партія). Львів, 2012. 192 с.
8. Яковлев Ю. Русько-українська радикальна партія на Перемишльщині (1890-ті рр.): основні напрями діяльності. *Славістична збірка*. 2016. Вип. 2. С. 357–379.

Нісанов Олександр

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЛИСТОПАДОВИЙ ЗРИВ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Ключові слова: повстання, Західноукраїнська Народна Республіка, Українська революція, Українські січові стрільці.

Keywords: uprising, Western Ukrainian People's Republic, Ukrainian Revolution, Ukrainian Sich Riflemen.

Листопадовий зрив є однією із важливих подій в історії України. Вона була ключовим етапом в історії об'єднання українських земель в єдину державу та становлення її суверенітету. Русійною силою Листопадового зриву були парамілі-

тарні фізкультурно-освітні організації – Сокіл, Січ, Пласт, які стали фундаментом створення Українських Січових Стрільців. Під час вивчення Листопадового зриву важливим є дослідження постаті Дмитра Вітовського. Його діяльність визначила державотворчі процеси на українських землях, адже Дмитро Вітовський очолював УСС, брав участь у створенні ЗУНР та формуванні УГА.

Проблема Листопадового зриву досліджувалася в історіографії. Однією із перших ґрунтовних робіт є праця учасника Організації українських націоналістів П. Мірчука, яка була видана діаспорою в Канаді у 1958 р. [5]. Із відновленням незалежності України, Листопадовий зрив вивчали М. Литвин, В. Пархоменко [4; 6]. Постаті Д. Вітовського була присвячена праця Д. Заклинського [2]. У контексті загальних державотворчих процесів на українських землях події Листопадового зриву досліджував Я. Грицак [1]. Попри наявність досліджень з історії Листопадового зриву, дослідження цієї теми потребує узагальнення, визначення більш досліджених та недосліджених її аспектів.

Мета тез полягає у тому, щоб висвітлити події Листопадового зриву та визначити його вплив на історію України.

Історичні передумови до затвердження української влади на західноукраїнських землях сформуvala Перша світова війна та революція в Австро-Угорщині 1918 р., яка стала її наслідком [5].

Український національний рух на теренах Східної Галичини був достатньо активним напередодні Першої світової війни. У регіоні діяли політичні партії, культурно-освітні організації, фізкультурно-спортивні організації – Сокіл, Січ, Пласт. Останні стали основою для створення у 1914 р. Українських Січових Стрільців, які у складі австрійської армії брали участь у Першій світовій війні [3].

Наприкінці жовтня 1918 р. в Австро-Угорщині почалася революція, яка призвела до розпаду імперії та її виходу з війни. Для військових це виглядало як завершення боротьби та можливість повернення до мирного життя. Хоч всі командири та солдати вважали, що буремні часи вже позаду, це було помилковою думкою. Після того як УСС та інші українські діячі повернулись до Галичини, вони мусили протистояти полякам у своїй боротьбі за формування української державності.

У цьому випадку в ролі посередника мала виступити влада Австро-Угорщини, до цісаря було направлене відповідне звернення. Проте воно не отримало належної уваги, і відповіді представники українського руху не отримали. Хоча більшість українських діячів хотіли дочекатися маніфесту від австрійської влади, але рішуче налаштований Д. Вітовський був іншої думки та закликав до негайних і рішучих дій. Він продумав все до дрібниць та очолив повстання, його впевненість надихнула інших і надала віру в успіх власних дій.

Дмитро Вітовський народився у 1888 р. неподалік Галича в незаможній шляхетській родині. Відомостей про дитячі роки Д. Вітовського незначна кількість. Більш відомим є його життя з початку навчання в гімназії в Станіславові. Щоправда через проукраїнські погляди Д. Вітовського, після закінчення 5 класу, його виключили з гімназії. Під час навчання він захоплювався історією, належав до таємних українських організацій. Про студентське життя відомо, що в 1907 р. він вступає до Львівського університету на юридичні студії, і з цього часу він занурюється в студентські зібрання та всілякі активності. Перед початком сту-

дентської активності Д. Вітовському довелося відслужити рік у лавах австрійської армії. Після закінчення служби він отримав звання хорунжого. Д. Вітовський у статусі сотника (командувача) УСС був із початку Першої Світової війни, через надання Австро-Угорською імперією старшин українців для формування Легіону УСС. Після складання присяги та призначення Вітовського на посаду він відразу почав здобувати повагу серед підлеглих та виголошувати мотивуючі промови. Керував Д. Вітовський спочатку I куреном УСС [2, с. 18].

2 вересня 1914 р. Д. Вітовський виголосив свою першу промову. Вона була такою: «Треба нам за всяку ціну вдержати для української справи наш зав'язок українського війська. Ми мусимо поборювати всі перешкоди на нашому шляху, що нас ждуть у майбутньому. Хоч би з нас мала вернутися тільки сотня додому, ми не сміємо зневірюватися, а мусимо виконати свій національний обов'язок у цій війні, який нам доручив наш нарід» [2, с. 20].

Ще одним доказом проукраїнської позиції Д. Вітовського є епізод, коли війська УСС в травні 1915 р. увійшли до м. Галича, тоді він наказав воїнам вивісити український синьо-жовтий прапор поруч зі стягом Австро-Угорської імперії. Це викликало велике обурення і найбільше незадоволення спостерігалось серед угорської сторони. Все закінчилось попередженням від керівництва австрійської армії. У випадку повторення ситуації Д. Вітовському загрожувало позбавлення старшинського звання [2, с. 20].

У 1915 р. за участь у бою на горі Маківці Д. Вітовський був нагороджений медаллю «За хоробрість» [2, с. 24].

Напередодні організації повстання у Львові перед командувачем УСС стояло завдання мобілізувати населення та організувати військо. Зокрема отаман Осип Букшований отримав наказ силами 9-го полку захопити м. Львів та зруйнувати міст через р. Сян, щоб не пропустити «ні одного поляка». Але все було не так легко в організації повстання, адже попри проведення мобілізації українського населення, війська як і старшин було недостатньо, було тільки 1 400 стрільців і 60 старшин. На випадок провалу повстання Д. Вітовський наказав відступати до Красного [1].

І вже 1 листопада 1918 р. о 4 годині ранку почалося повстання. Його успішному розгортанню сприяло те, що німецькі і австро-угорські війська, оголосили, що будуть дотримуватися нейтралітету. За лічені години були взяті під контроль всі ключові будівлі Львова. Польські війська, які знаходились у місті, потрапили в полон або були вбиті. На ранок місто повністю контролювалося українською владою. Після перемоги повстання у Львові, Д. Вітовський доповів К. Левицькому, що операція минула без жодних втрат.

Повстання відбувались не лише у Львові, а й в інших містах і селах Галичини. Так 24 полк УСС підняв повстання і розброїв австрійські війська в Золочеві. Приводом до повстання стало бажання австрійського командування перевести зазначений полк на італійську ділянку фронту. Це факт може свідчити, що австрійська влада недотримувалась обіцяного нейтралітету [4].

Після встановлення у Львові української влади почав діяти Державний секретаріат на чолі Костем Левицьким. 13 листопада 1918 р. було проголошено Західноукраїнську Народну Республіку (ЗУНР).

В уряді ЗУНР Д. Вітовський займав посаду секретаря військових справ. 13 листопада він оприлюднив звернення до українського населення із закликом вступати до лав війська, через загрозу з боку Польщі, яка мала намір повернути контроль над м. Львовом. У березні 1919 р. Д. Вітовському було доручено вирушити дипломатом до Парижу, для участі у роботі мирної конференції. Як виявиться, це була остання посада Д. Вітовського в його житті [2, с. 114].

Після завершення переговорів у Парижі Д. Вітовський мав намір вирушити до Кам'янця. Щоб швидше дістатись, він вирішив їхати до Берліна, і потім літаком дістатись Кам'янця. Але цього не сталося, адже на німецько-польському кордоні літак був збитий, ймовірно польськими прикордонниками. Тіло Д. Вітовського перевезли в Берлін, де і поховали разом із його ад'ютантом.

Листопадовий зрив відіграв важливу роль в історії України. Передусім у боротьбі за самостійність і відновлення державності. Ця подія сприяла створенню Української Галицької Армії як самостійної української армії, що продовжила боротьбу за українську державність. Дмитро Вітовський відіграв важливу роль у Листопадовому зриві, адже він очолював повстання, і як наслідок, був долучений до формування спершу ЗУНР, а потім і УГА.

Джерела та література

1. Грицак Я. Й. Нариси з історії України: формування української модерної нації XIX–XX ст. Київ: Генеза, 1996. 360 с.

2. Заклинський М. Дмитро Вітовський. Нью-Йорк: Червона калина, 1991. 128 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/istoriya/1044-zaklinskiy-m-dmitro-vitovskiy/>

3. Кучабський В. Західна Україна у боротьбі з Польщею та більшовизмом у 1918–1923 рр. / Дослідно-видавничий центр Наукового товариства ім. Шевченка. Берлін: Юнкер та Дюннгаупт, 1934. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0013265.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0

4. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів: Олір, 1995. 361 с.

5. Мірчук П. Перший листопад / Ліга визволення України. Торонто: Гомін України, 1958. 196 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/10186/file.pdf>

6. Пархоменко В. А. Листопадове повстання 1918 р. у Галичині в мемуарній літературі. *Український історичний журнал*. 2013. № 2. С. 95–104. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/bitstreams/fd68546e-b485-4c2d-82fb-31a2163fdf3b/download>